

Suomen ortodoksisen kirkon kirkollishallitus Kiinteistöryhmän raportti

Liitteet 2-4

2. Keinoja toteutukselle

Seurakuntien määrä tiivistyy tehdyillä päätöksillä. Muuttoliike ja seurakuntalaisten ikääntyminen jatkuvat.

Asenne kiinteistöjen omistamiseen tulee muuttua. Tärkeintä on seurakuntatyö yhdessä seurakuntien jäsenten kanssa. Kiinteistöjen omistaminen ja kiinteistöt eivät ole enää sen keskiössä samalla tavalla kuin aiemmin.

Nykyinen omista tiloissa toimiminen, varsinkin hallinnon tilojen, mutta myös osassa seurakuntien muista tiloista pitää toimintamalli kääntää omistamisesta vuokraamiseen. Pitkät vuokrasopimukset (10 -15 v) ja korjauskustannusten vastuu ostajalle ovat muuntojoustavia ja auttavat osaltaan hallinnoimaan riskejä. Niissä kohteissa, joita ei voida pitää, mutta jotka paikallisesti kuitenkin ehdottomasti katsotaan tarpeellisiksi, on löydettävä ratkaisut, joilla taloudellinen vastuu siirtyy paikallisille tahoille. Ratkaisu voi hyvin olla se, että kohde lahjoitetaan tai myydään 1 eurolla nykykunnossa ja kirjataan mahdollinen tasetappio.

Sijoituskiinteistöissä on tehtävä jako kehitettäviin ja myytäviin kohteisiin. Perusteet jakoon on selvitettävä huolellisesti ja kauaskatseisesti. Kohteita on uskallettava kehittää yksin tai ulkopuolisten kumppanien kanssa, jos se on parasta. On myös uskallettava myydä kohteita, jos siihen on nyt mahdollisuuksia, eikä uskota kohteen pitkän ajan tuottoon. Sijoituskohteiden osalta tärkeää päätöksiä tehtäessä on katsoa rehellisesti kohteen sijaintia ja sen tulevaa kehitystä. Tämä koskee koko Suomea. Kiinteistön sijainti ja kunto ovat ratkaisevimmat lähes aina.

Kirkoiksi vihityt rakennukset

Kanoniset kohteet; (arkkipiispa Johannes: Pyhän tilan käsite ortodoksisuudessa - Pyhäkkö patristisessa ja kakonisessa perinteessä. *Ortodoksisen pyhäkköjen suunnittelu. Konferenssiraportti.*)

Kirkollisissa rakennuksissa on yleensä käyttöön vihitty pyhä tila, alttari. Pyhiä tiloja voidaan pyhittää eri tavoin ja eri asteisesti Jumalan huoneiksi. Kanonit kieltävät kerran vihityn ja pyhitetyn rakennukset maallistamisen ja maallikoille luovuttamisen. Samalla tavoin on kanoneissa maininta, että luostariksi vihitty ja pyhitetty paikka on sellaisena säilytettävä. Kanoneiden mukaan vain kirkoissa voidaan toimittaa liturgia, koska rukoushuoneissa ei ole vihittyä pyhää pöytää eikä siihen oleellisesti liittyviä perinteisiä pyhän tilan muodostavia reliikkejäkään. Rukoushuoneet ovat silti Jumalan kunnialla täytettyjä tiloja, joissa Hänen pyhä ja suuri nimensä kirkastuisi. Tila, joka on Jumalan kunnian täyttämä ei ole enää mikään tavallinen tila, ei edes silloin kun on kyse rukoushuoneesta. Kirkoksi vihkimisessä on hyvin voimakkaasti esillä ajatus, että vihittävä rakennus Jumalan

Pyhän Hengen laskeutumisella ja Jumalan Pyhän Hengen vaikutuksesta todella erotetaan pyhään käyttöön ja tehdään paikaksi, jossa Jumala on läsnä.

Kirkko on myös määrättyllä alueella ykseyden ilmaisi ja ykseyden säilyttäjä. Niin kauan kuin mahduttiin yhteen kirkkorakennukseen, yhden alttarin äärelle **ilmaisi, että** oli ykseydestä kyse. Tästä syystä kielletään nimenomaan erillisten muiden uusien alttareiden rakentaminen, koska ne nähtiin hajaantumisen merkkeinä.

Kirkosta tai pyhäköstä luopuminen hallinnollisesti oikealla tavalla

Kirkon tai pyhäkön jäädessä vähäiselle käytölle tai jos se asetetaan käyttökieltoon esimerkiksi vakavien sisäilmaongelmien vuoksi, tulee seurakunnan neuvoston tai sen asettaman toimikunnan laatia hankesuunnitelma rakennuksen poistamisesta kirkollisesta käytöstä.

Hankesuunnitelman alkuvaiheessa kuullaan asiasta hiippakunnan piispaa toimittamalla hänelle luopumisen perustelut ja pyytämällä lausuntoa asiasta. Piispan puoltaessa kirkollisen toiminnan lakkauttamista asiaa voidaan lähteä valmistelemaan pidemmälle hallinnollisella tasolla. Seurakunnan neuvoston on seuraavassa vaiheessa anottava rakennukselle käyttötarkoituksen muuttamista. Esimerkiksi rukoushuoneesta tai kirkosta voidaan hakea muutosta toimi- tai liiketilaksi. Myös muut kokoontumistilakäyttötarkoitukset ovat kohtuudella toteutettavissa ja perusteltavissa. Paikalliselta yhdistyksiltä voi puuttua kokoontumistilat. Seurakunta voi myös hakea rakennukselle purkamislupaa. Molempia muutoksia haetaan kunnan tai kaupungin rakennusvalvonnasta rakennusluvalla.

Rakennusvalvontaviranomainen kuulee viran puolesta lupaprosessissa museovirastoa ja ottaa päätöksessään kantaa sen antamaan lausuntoon. Seurakunta voi halutessaan kuulla asiasta museovirastoa myös ennen rakennuslupahakemuksen jättämistä. Kuuleminen toteutetaan lähettämällä lausuntopyyntö museoviraston kirjaamoon. Lausuntopyyntöön olisi hyvä liittää mukaan pieni selvitys seurakunnan tilasta ja tarpeista, hyvin perustellut syyt toimenpiteelle, mahdollisesti piispan antama lausunto asiasta sekä tarpeelliset asiakirjat kuten piirustukset ja valokuvia rakennuksista.

Lainvoimaisen rakennuslupan perusteella seurakunta voi tehdä omat hallinnolliset päätöksensä hankkeeseen ryhtymisestä. Käyttötarkoituksen muutos on aina oleellinen muutos ja seurakunnan neuvoston esityksestä tehty seurakunnanvaltuuston päätös on määräajan puitteissa alistettava vielä kirkollishallitukselle ennen täytäntöönpanoa. Hankkeen valmistelua jatketaan kirkollishallituksen linjauksen mukaisesti ja tarvittaessa haetaan muutosta myös rakennuslupaan. Kirkollishallitus ja rakennusvalvontaviranomainen voivat molemmat asettaa hankkeen toteutukselle ehtoja, joita seurakunnan tulee kaikissa hanketta koskevissa sopimuksissaan vaatia noudatettaviksi. Mikäli hankkeesta luovutaan tässä vaiheessa, annetaan rakennuslupan raueta. Rakennuslupa raukeaa automaattisesti kolmen vuoden sisällä luvan myöntämisestä, mikäli hanketta ei ilmoiteta aloitetuksi.

Rakennushankkeeseen ryhtyvän on maankäyttö- ja rakennuslain mukaan oltava riittävän pätevä suoriutumaan rakennuttamisesta. Tämä tarkoittaa sitä, että seurakuntien on käytettävä sekä ulkopuolista ammattitaitoista rakennuttajakonsulttia että vastuullista valvojaa valvomaan urakoitsijan suoritusvelvollisuuden täyttymistä.

Seurakunnan tehtäväksi jää hankkeen rahoituksen järjestäminen, asiakirjojen asianmukainen arkistointi ja tarvittavien päätösten tekeminen.

Kirkon tai pyhäkön purkaminen kirkon perinteen valossa

Kirkon tai rukoushuoneen purkamiseen - tai käytöstä poistamiseen, liittyy paljon erilaisia näkökulmia. Vähäisin niistä ei ole kirkkoon tai rukoushuoneeseen liittyvä tunneside. Pyhäkkö on seurakunnan tärkein kokoontumistila, johon tullaan osallistumaan jumalanpalvelukseen tai pyhiin toimituksiin. Kaste- tai vihkikirkon rapistumisen seuraaminen voi olla raskasta seurattavaa. Seurakunta voi kuitenkin joutua luopumaan pyhäköstä, mikäli sen ympärillä ei enää ole elämää.

Kirkon elämää säätelevät kanonit ja kirkon patristinen perinne lähtevät vanhastaan siitä ajatuksesta, että kirkot ja pyhäköt tulee säilyttää. Asiasta on kirjoittanut muun muassa edesmennyt arkkipiispa Johannes, joka ”Ortodoksisten pyhäkköjen suunnittelu” - kirjassa julkaistussa artikkelissa käsitteli aihetta. Johannes muistuttaa erityisesti siitä, että kanonien valossa Jumalan huoneeksi pyhitettyä tilaa ei saa maallistaa tai luovuttaa maallikolle. Säilyttämisen periaate ulottuu myös kirkon irtaimistoon. Kirkolle lahjoitettua omaisuutta ei ole saanut myydä eteenpäin ilman piispan nimenomaista siunausta. Kanoninen perinne tekee kuitenkin eron kirkon irtaimen (penkkien yms.) liturgisen irtaimiston välillä. Irtaimistosta voidaan luopua, vaikka liturginen käyttöesineistö on säilytettävä - ellei piispa toisin määrää.

Lähihistoriasta kirkolla on kokemus siitä, että kirkkorakennuksia pyhäköitä on systemaattisesti hävitetty. Neuvostoliiton aikana valtiovalta pyrki monilla tavoilla häpäisemään kirkkoja muuttamalla niitä hevostalleiksi tai elokuvateatteriksi. Tämä oli selkeästi kirkon perinteen vastaista ja kirkon pyhyden käsitteen loukkaamista.

Varhainen kanoninen perinne tuntee kuitenkin myös sääntöjä, jotka nimenomaisesti kehottavat alttarin purkamiseen. Nikodemos Pyhävuorelaisen kokoamassa kanonikokoelmassa muistutetaan, että sellaiset alttarit tai pyhäköt, jotka on rakennettu pelloille tai viinitarhoihin, ja jotka on rakennettu ilmestysten tai unien perusteella ja joissa ei ole marttyyrien pyhainjäännöksiä, on piispan johdolla purettava. Kanonin selitysosassa lavennetaan purkamiskehotusta koskemaan myös sellaisia alttareita tai pyhäköitä, jotka ovat jääneet autioituvalle seudulle ja joissa ole pitkää aikaan toimitettu liturgiaa. Perusteluna kerrotaan, että rapistuva alttari halventaa sen alkuperäistä käyttötarkoitusta pyhitettynä tilana.

Kirkollisen perinteen lähtökohta pyhäkköjen suhteen on siis lähtenyt liikkeelle siitä, että pyhäköt tulisi säilyttää arvoisessaan käytössä. Kanoninen perinne kuitenkin osoittaa, että mikäli alttarit - tai pyhäköt - ovat väärässä paikassa, ne on rakennettu ilman siunausta tai ne ovat jääneet autioksi, ne tulisi piispan ohjauksessa pikaisesti purkaa.

3. Luopumisen tuska – Oulun seurakunnan kokemuksia pyhäkön käytöstä poistamisesta ja purkamisesta

Oulun ortodoksinen seurakunta / 090519/ Marko Patronen

1. Tausta

Tässä luvussa esitetyt asiat perustuvat Oulun ortodoksinen seurakunnan kokemukseen pyhäkköjen purkamismenettelystä. Oulun seurakunnassa purettiin 1950-luvulla rakennettu Muhoksen rukoushuone vuonna 2017. Haukiputaan Martinniemiellä sijaitseva rukoushuone puretaan vuoden 2019 aikana. Kummassakin rukoushuoneessa todettiin homevaurio.

Monilla Suomen ortodoksinen kirkon seurakunnilla on haja-asutusalueella sijaitsevia pyhäkköjä, joiden käyttötarve on vuosien saatossa vähentynyt oleellisesti. Keskeinen syy tälle on ollut kaupungistumiskehityksen myötä ihmisten muuttaminen kasvu- ja kaupunkikeskuksiin.

Haja-asutusalueen pyhäkköjen normaalit ylläpitokustannukset eivät yleensä ole kovin suuria, mutta rakennukset tarvitsevat aika-ajoin verrattain mittavia kunnostukseen liittyviä investointeja. Tällöin on syytä miettiä tarkoin, mikä on po. pyhäkön vaikutusalueen pitkän aikavälin väestöennuste sekä peilata kunnostukseen tarvittavaa taloudellista panostusta suhteessa seurakunnan kokoon ja resursseihin.

Joissakin tapauksissa haja-asutusalueen pyhäkköä käytetään vain muutamia kertoja vuodessa, ehkä temppelijuhlan yhteydessä tai kesällä. Kuitenkin lähes käyttämätön ja huoltamaton rakennus rapistuu. Tällöin nousee esiin taloudellisten kysymysten lisäksi myös kirkon julkikuvaan liittyviä seikkoja. Suuri yleisö, myös muut kuin ortodoksit, reagoi yllättävän kriittisesti nähdessään tyhjillään seisovan ja huolenpitoa vailla olevan pyhäkön.

Miksi purkaminen?

Pyhäkön purkaminen on suositeltava vaihtoehto, jos:

- pyhäkön käyttö on vähäistä ja jumalanpalveluksissa kävijöiden määrä on hyvin pieni johtuen alueen ortodoksinen väestön luonnollisesta poistumasta tai muuttamisesta keskuksiin
- korjauskustannukset ovat liian suuret suhteessa seurakunnan talouden kantokykyyn

- pyhäkkö on homeen vaurioittama
- kunnostuksen kustannukset ovat samaa suuruusluokkaa uuden pyhäkön rakentamisen kanssa

2. Purkamiseen liittyvä menettely

- Avoimuus

Kun ajatus pyhäkön purkamisesta on perusteltua, on asiaa vietävä eteenpäin mahdollisimman avoimesti. Asiasta on informoitava heti hiippakunnan piispaa, kirkon keskushallintoa, seurakunnan luottamushenkilöitä, työntekijöitä ja ko. alueen ortodokseja. Asiasta on puhuttava jumalanpalvelusten ja seurakuntatilaisuuksien yhteydessä ja siitä on uutisoitava kirkon tiedostuskanavilla ja paikallisessa mediassa.

Asiasta todennäköisesti käydään tunnepohjainen kansalaiskeskustelu, mikä on pastoraalisesti ja psykologisesti hyvä asia. Surutyölle on annettava aikaa. Oulussa kaikkein kriittisimpiä äänenpainoja käyttivät henkilöt, jotka eivät käy kirkossa juuri koskaan. Aktiiviseurakuntalaisille asia oli helpompi perustella. Tosin he tarvitsivat aikaa asian käsittelyyn.

Kun lopullinen ratkaisu pyhäkön tulevaisuudesta on tehty, on suositeltavaa lähettää asiaa käsittelevä paimenkirje alueen jokaiseen ortodoksiseen kotiin.

- Pyhäkön käyttökielto

Mikäli rakennuksessa on havaittavissa kosteuden, homeen tai rakennuksen huonon kunnan aiheuttamia hajuhaittoja tai jos seurakuntalaiset tai työntekijät oirehtivat, on pyhäkkö julistettava välittömästi käyttökieltoon. Kirkkoherra voi päättää tästä itsenäisesti, mutta on suositeltavaa hakea ratkaisulle seurakunnan neuvoston päätös ja piispan siunaus. Pyhäkön sulkeminen on niin merkittävä, että siihen kannattaa jo alkuvaiheessa ottaa mukaan laajempi vastuunkantajien joukko.

- esineistön turvaaminen

Käyttökiellon yhteydessä on pyhäkön esineistö siirrettävä sieltä pois. Ikonien ja muiden sakraaliesineiden sekä tekstiilien ja kirjojen kohdalla on tutkittava, ovatko ne vaurioituneet. Homevaurioisessa pyhäkössä olleet ikonit ja sakraaliesineet tulee toimittaa Valamon konservointilaitokseen tutkimuksia varten.

- Vahinkokartoitus

Seuraavaksi on suoritettava rakennuksen vahinkokartoitus. Asiantuntija-analyysin perusteella voidaan päätellä, onko rakennuksessa oleminen riski terveydelle ja vaatiiko kunnostus mittavan investoinnin. Analyysin perusteella

kiinteistölautakunta antaa tarvittavat suositukset seurakunnanneuvostolle, joka jatkaa valmistelua eteenpäin.

- Pyhäkön poistaminen kirkollisesta käytöstä

Mikäli asiassa edetään kohti purkamista, on pyhäkön kirkollinen status muutettava eli on päätettävä poistaa pyhäkkö kirkollisesta käytöstä. Tästä päättäminen kuuluu seurakunnanvaltuuston toimivaltaan. Päätös tulee kuitenkin alistaa kirkollishallituksen kollegion vahvistettavaksi (Laki Ort. 98§).

- Museoviraston lausunto ja purkulupa

Seuraava vaihe on rakennusluvan hakeminen koskien entisen pyhäkön purkamista. Tämä vaihe on helpompi viedä läpi, jos rakennus on jo poistettu kirkollisesta käytöstä. Purkaminen vaatii aina rakennusluvan ja ennen sen saamista on selvitettävä purettavan rakennuksen kulttuurihistorialliset arvot. Rakennusluvan myöntäjä kuulee kulttuurihistoriallisten arvojen selvittämisen yhteydessä aina museovirastoa viran puolesta. Museoviranomainen antaa myös seurakunnalle lausunnon ennen rakennuslupamenettelyä, mikäli seurakunta sellaista pyytää. Lausuntopyyntö lähetetään museoviraston kirjaamoon tarvittavien liitteiden ja valokuvien kera.

Mikäli museoviraston lausunto on purkamiselle myönteinen, haetaan seuraavaksi lupa purkamiselle kaupungin / kunnan rakennusvalvonnalta.

- Päätös purkamisesta

Seurakunnanvaltuusto tekee tämän päätöksen nojautuen em. asiantuntijalausuntoihin ja rakennusviranomaisen purkulupaun. Päätös tulee alistaa kirkollishallituksen kollegion vahvistettavaksi (Laki Ort. 98§)

- Purkamisen kilpailutus

Kilpailutuksen tekee kiinteistölautakunta tai kiinteistötoimi tai seurakunnanneuvosto. Asianmukaisen kilpailutuksen jälkeen seurakunnanneuvosto valitsee purkutyön toteuttajan. Sopimukseen täytyy sisältyä purkamisen lisäksi purkumateriaalin asianmukainen käsittely ja alueen maisemointi.

- Rakennusmateriaalien analyysi

On mahdollista erityisesti 1950- ja 1960-luvuilla rakennettujen rakennusten kohdalla, että niissä on käytetty ympäristölle haitallisia rakennusmateriaaleja, jotka vaativat purkamisen yhteydessä erityisen käsittelyn. Tämä lisää kustannuksia huomattavasti. Tämän työn seurakunta tilaa po. analyysihin erikoistuneelta yritykseltä.

- Muistojumalanpalvelus

Ennen purkamista on seurakunnan pastoraalisista syistä järjestettävä pyhäköllä muistojumalanpalvelus (esim. rukouspalvelus sille pyhälle, jonka nimeä rukoushuone on kantanut ja vainajien muistopalvelus, jossa muistellaan pyhäkön rakentajia ja siinä vuosien aikana palvelleita ja rukoilleita).

Mikäli paikkakunnalla on ortodoksinen hautausmaa, seurakunnan edustajat voivat käydä laskemassa kukkalaitteen rukoushuoneen rakentajien muistolle.

Em. tilaisuuksiin kutsutaan kirjeellä kaikki alueen ortodoksit ja niistä tiedotetaan paikallisessa mediassa.

- Purkaminen

Purkaminen tulee toteuttaa rakennuksen arvokkuus huomioiden. Purkutyön yhteydessä kaikki rakennuksen historiaan ja rakentamiseen liittyvä näkyvä ja rakenteisiin mahdollisesti piilotettu tieto kuvataan ja tallennetaan.

- Muiston vaaliminen

Ensimmäisinä vuosina purkamisen jälkeen kannattaa vuosittain järjestää muistohetki pyhäkön maisemissa (vedenpyhitys, muistopalvelus tms.), mikäli olosuhteet sen sallivat.

1. Päätelmiä

Oulun seurakunnan kokemusten ja edellä kuvatun perusteella purkamisessa on kaksi pääkohtaa, jotka tulee erityisesti huomioida, nimittäin purkamisprosessiin liittyvien lakien ja menettelytapojen tarkka noudattaminen sekä seurakuntalaisten pastoraalinen hoitaminen.

Juridiikan noudattaminen on selvä asia. Lisäksi yhteistyö museo- ja rakennusviranomaisten kanssa on tärkeää, sillä ne ovat tahoja, jotka voivat kaataa prosessin tai viivyttää sitä merkittävästi.

Avoimuus ja pastoraalisuus ovat ulottuvuuksia, joiden avulla purkaminen saadaan vietyä loppuun seurakuntaelämän kannalta mahdollisimman kivuttomasti. Tämän pääkohdan laiminlyönnin tai leväperäisen hoitamisen seuraukset saattavat olla kauaskantoisia. Pahimmillaan se saattaa ilmetä vuosikausia ilmenevänä katkeruutena omaa kirkkoa ja erityisesti kirkkoherraa kohtaan, johon tällaiset vaikeat ratkaisut yleensä henkilöityvät. Parhaimmillaan rakkaasta pyhäköstä luopuminen ja siitä johtuva suru saattaa yhdistää ihmisiä erityisellä tavalla.

4. Kiinteistötyöryhmää koskevia hallinnollisia päätöksiä:

Kirkolliskokous 2015
Kirkolliskokous 2016

Tavoite ja toimintasuunnitelma 2016-2020
Arkkipiispan istuimen siirtoa valmisteleva työryhmä

Kirkolliskokous 2017	<i>Kiinteistötyöryhmän perustaminen</i>
Kirkollishallitus 1/2018	Kiinteistötyöryhmän asettaminen
Kirkollishallitus 1/2019	Kiinteistötyöryhmän kokoonpanossa muutoksia
Kirkollishallitus 5/2019	Kiinteistötyöryhmän raportin käsittely
Kirkolliskokous 2019	Kiinteistötyöryhmän raportin käsittely, jatkotoimista ja vuoden 2020 resursseista päättäminen
Kirkollishallitus	Kilpailutuksesta ja hankinnoista päättäminen Toteutusratkaisujen selvittäminen
<i>Kirkolliskokous 2020</i>	<i>Uusi tavoite- ja toimintasuunnitelma Tarvittavat laki ja säädösmuutokset Päällekkäisten toimintojen karsiminen Palvelujen keskittämisestä päätös Päätös uuden työryhmän perustamisesta</i>

Lainsäädäntöä:

- Laki ortodoksisesta kirkosta (OrtL), Kirkkolaki (KrL),
- seurakuntien varojen käyttö (OrtL 79§, 80§)
 - seurakuntien vastuut kiinteästä omaisuudesta ja sen ylläpidosta (OrtL 84§)
 - suojellut rakennukset (OrtL 116§, 117§)
 - valtuustojen päätösten alistaminen (OrtL 98§)
 - kirkolliskokouksen tehtävät (OrtL 20§)
 - kirkollishallituksen tehtävät (OrtL 33§)

Maankäyttö ja rakennuslaki (MkrL)

- rakentamisen yleiset velvoitteet
- terveelliset ja turvalliset rakennukset (117§, 166§, 167§)
- rakentamisen ohjauksen tavoitteet (12§)
- kulttuurihistoriallisten arvojen vaaliminen (118§)

Hautausoimilaki (HautL)

- hautausmaiksi rekisteröityjen kiinteistöjen luovutus (HautL 9§, 15§)

Laki rakennusperinnön suojelemisesta (RpsL)

- rakennetun kulttuuriympäristön suojelu
- vaarantamiskielto (6§)
- korvaukset (13§)
- välttämättömät kunnostustyöt (17§)
- rangaistus rakennussuojelurikkomuksesta (22§, 23§)